

İTHALATA DAYALI İHRACATIN RİSKLİ YAPISI: DIŞ TİCARETTE SÜRDÜRÜLEBİLİRLİĞİN TÜRKİYE İÇİN ANALİZİ

Doç. Dr. Adem KARAKAŞ¹

Öz

Türkiye’de 1980 sonrasında ihracata dayalı dışa açık bir ekonomi politikası benimsenmiştir. İthal ikame ilkesine bağlı dışa kısmen kapalı ekonomi politikası mantığına son verilmiştir. Dünya konjonktüründeki gelişmelere paralel olarak mal, hizmet ve sermaye hareketlerinde önemli ölçüde serbestlik sağlanmıştır. Bu konuda çok sayıda hukuki düzenleme hayata geçirilmiş, kalkınma planlarında ve ekonomi politikalarında her türlü kırılganlığa rağmen temel paradigma olarak dışa açık bir ekonomi yönetimi ilkesinden vazgeçilmiştir. Gümrük Birliği, AB kriterlerine uyum çalışmaları, kalkınma planlarının içerikleri, ikili stratejik işbirliği anlaşmaları, enerji koridorlarının oluşturulması ve benzeri çabalar, dünya ekonomisine entegre, dışa açık ve ihracata dayalı ekonomik büyüme perspektifinin birer yansımalarıdır. Türkiye ekonomisinde 2000’li yılların ikinci yarısından itibaren neo-ithal ikame politikalarına bir yöneliş söz konusudur. Ancak, bu politikaların gerçekleştirilebilmesi için önemli bir yapısal dönüşüm sürecinin yaşanması gerekmektedir. Bu çalışmada, Türkiye’nin dış ticaretinin yarısına yakını gerçekleştirdiği Avrupa Birliği ülkeleri ile yapılan dış ticarete ilişkin verilerden hareketle, ihracata dayalı ekonomik büyüme ve kalkınmanın bir sorgulaması yapılacaktır. Çalışmada, Türkiye’nin Kıbrıs hariç AB ülkeleri ile 2000-2015 yıllarını kapsayan dış ticaret verileri kullanılarak panel veri analizi yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Dış ticaret, Avrupa Birliği, İhracata dayalı büyüme, Neo-ithal ikame politikası

Jel Kodu: F14, O24

Slippery Hill of Export Dependence on Import: Analysis of Sustainable Foreign Trade for Turkey

Abstract

An export-led outward economic policy has been adopted and partially enclosed economic policy that depends on import substitution principle was dissolved in Turkey after 1980. Besides capital, good and service mobilities have acquired considerable economic liberalization correspondingly conjuncture of the global world. In spite of vulnerability of economy policies and development plans, it has not given up from the outward economy principle and lots of legal arrangements are put into practice. Custom Unions, EU harmonization process, content of development programmes, bilateral strategic cooperation agreements, constituting of energy corridors and so on are reflection of both export oriented growth policy and integration into the Global Economy. Following 2005, there has been a tendency for neo-import substitution policy in Turkey. However in order to come true these policies, a structural transformers process is a must. In this study we analyse export oriented economic growth and development using the data set of foreign trade which was made between Turkey and EU that is an integral part of more than a half of the entire foreign trade of Turkey. Panel data analyse method with foreign trade dataset for EU countries -except Cyprus- indicators for period of 2000-2015 is applied.

Keywords: Foreign trade, European Union, Export oriented growth, Neo-import substitution policy.

Jel Code: F14, O24

1 Adnan Menderes Üniversitesi, Söke İşletme Fakültesi, Uluslararası Ticaret ve İşletmecilik Bölümü. karakasadem@gmail.com

Giriş

Türkiye’de 1980 sonrası uygulamaya konulan ihracata dayalı kalkınma politikası, Türkiye’nin dış ticaret hacmini artırmasına karşılık dış ticarete beklenen yapısal dönüşümü tam olarak sağlayamamıştır. Bunun en temel nedeni, dış ticarete konu olan mal ve hizmetlerdeki niteliksel derinliğin sağlanamamasıdır. Diğer ifade ile ihracata konu olan malların genelde katma değeri düşük olan emek-yoğun fasıllardan oluşması buna karşın ithal malların daha çok sermaye-yoğun mallardan oluşmasıdır. Aynı zamanda, ihracata konu olan mallarda ikamesi yüksek olan fasılların ağırlıklı olması dış ticarete Türkiye’nin beklenen düzeye gelmesini engellemiştir. Diğer taraftan, reel sektör üretimlerinde aramal ve sermaye mallarının ithal mallardan oluşması da katma değer oluşturmanın önündeki en büyük engellerden biri olmuştur. Bir diğer olumsuzluk da, ihracata konu olan düşük sermaye yoğunluklu emeğe dayalı ürünler ve tüketim malı ithalatının hızla artmasıdır. Bunun haricinde, dış ticaret yapılan ülke sayısının azlığı ve bazı ülkelere bağımlılığın yüksek olması da dış ticaretteki en önemli olumsuzluklardan biri olarak ortaya çıkmıştır. Buna benzer bir dizi yetersizliklerin bir araya gelmesi ile Türkiye İkinci Dünya Savaşı sonrasında başlayan ve 1980 sonrası hızlanarak artan bir şekilde tablo 1’de görüldüğü gibi dış ticarete sürekli açık vermektedir. Türkiye’de ihracatın ithalatı karşılama oranları Grafik 1’de verilmiştir.

Tablo 1

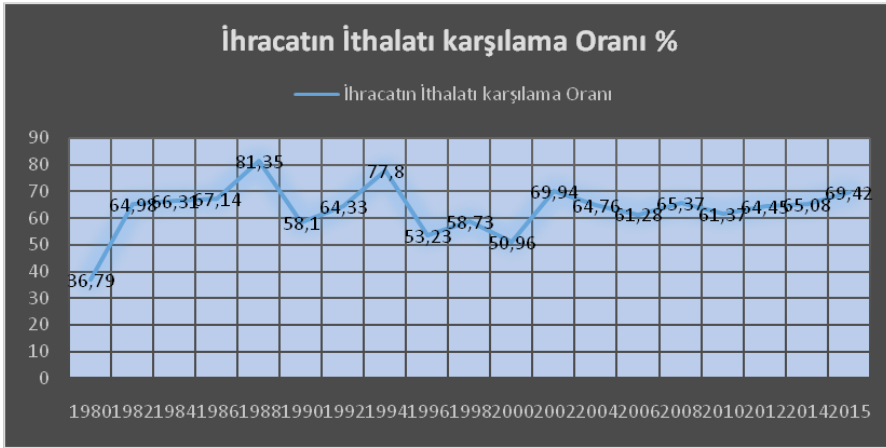
Türkiye’nin 1980 Sonrası Genel Dış Ticaret Verileri

Yıl	İhracat (milyon \$)	İthalat (milyon \$)	Dış Ticaret Hacmi (milyon \$)	Dış Ticaret Dengesi (milyon \$)	Yıl	İhracat (milyon \$)	İthalat (milyon \$)	Dış Ticaret Hacmi (milyon \$)	Dış Ticaret Dengesi (milyon \$)
1980	2.910	7.909	10.819	-4.999	1998	26.973	45.921	72.895	-18.947
1981	4.702	8.933	13.636	-4.230	1999	26.587	40.671	67.258	-14.084
1982	5.745	8.842	14.588	-3.096	2000	27.774	54.502	82.277	-26.727
1983	5.727	9.235	14.962	-3.507	2001	31.334	41.399	72.733	-10.064
1984	7.133	10.757	17.890	-3.623	2002	36.059	51.553	87.612	-15.494
1985	7.958	11.343	19.301	-3.385	2003	47.252	69.339	116.592	-22.086
1986	7.456	11.104	18.561	-3.648	2004	63.167	97.539	160.706	-34.372
1987	10.190	14.157	24.347	-3.967	2005	73.476	116.774	190.250	-43.297
1988	11.662	14.335	25.997	-2.673	2006	85.534	139.576	225.110	-54.041
1989	11.624	15.792	27.416	-4.167	2007	107.271	170.062	277.334	-62.790
1990	12.959	22.302	35.261	-9.342	2008	132.027	201.963	333.990	-69.936
1991	13.593	21.047	34.640	-7.453	2009	102.142	140.928	243.071	-38.785
1992	14.714	22.871	37.585	-8.156	2010	113.883	185.544	299.427	-71.661
1993	15.345	29.428	44.773	-14.083	2011	134.906	240.841	375.748	-105.93
1994	18.105	23.270	41.375	-5.164	2012	152.461	236.545	389.006	-84.083
1995	21.637	35.709	57.346	-14.071	2013	151.802	251.661	403.463	-99.858
1996	23.224	43.626	66.851	-20.402	2014	157.610	242.177	399.787	-84.566
1997	26.261	48.558	74.819	-22.297	2015	143.850	207.206	351.056	-63.356

Kaynak:TÜİK (2016) verilerinden derlenmiştir.

Tablodan da görüldüğü üzere 1980 sonrası dış ticarete rakamsal olarak büyük bir artış gerçekleşmiş ancak bazı yıllar ve ekonomik kriz hariç sürekli dış ticarete açık verilmiş ve dış ticaret artışı ile birlikte dış açık da sürekli olarak artış göstermiştir. Dış ticarete ihracatın ithalatı karşılama oranı da nispi olarak oldukça düşük düzeyde kalmıştır.

Dış ticaretteki bu olumsuz durumun en önemli nedeni, dünya ekonomisi içerisinde Türkiye'nin önemli bir paydaş haline gelememiş olmasıdır. İhracata dayalı bir ekonomik büyüme ve kalkınma hedefinin gerçekleşmesi uluslararası piyasalarda reel sektör çıktılarının nitelikli olmasından geçmektedir. Dış ticaretin lehte seyredebilmesi için ülke içerisinde üretilen ve ihraç edilen ürünlerin, dış pazarlarda talep esnekliği düşük ve katma değeri yüksek mallar olması gerekmektedir. Oysa Türkiye'nin ihraç ettiği ve ithal ettiği malların fasıl bazında analizi yapıldığında henüz beklenen düzeyde olmadığı görülmektedir. Günümüz dünya ekonomisinde neredeyse hiçbir ülke kendi tükettiğinden fazlasını üretememektedir.

Grafik 1: Türkiye’de 1980 Sonrası İhracatın İthalatı Karşılama Oranı

Bunun temel nedeni, tüketim mallarında ve tüketim alışkanlıklarında meydana gelen sürekli değişiktir. Dünyada Almanya, Japonya, son dönemlerde Çin gibi birkaç ülke haricinde sürekli dış ticaret fazlası veren ülke yoktur. Türkiye örneğinde Tablo 2 ve Tablo 3’de 1980 yılı ve 2015 yılı verilerinden hareketle ilk 10 ihracat fasılları ve ilk 10 ithalat fasılları karşılaştırmalı olarak gösterilmektedir.

Tablo 2

1980-2015 Yılları ISIC REV3 Düzey-3 Sınıflamasına Göre İhracat

1980 Yılı İhracat İlk 10 Fasıll			2015 Yılı İhracat İlk 10 Fasıll		
ISIC	ISIC adı	İhracat \$	ISIC	ISIC adı	İhracat \$
11	Bitkisel ürünler; bostan, meyve ve sebze	1.509.708.704	341	Motorlu kara taşıtları ve motorları	12.775.662.719
171	Tekstil iplikçiliği ve dokumacılığı	234.307.823	181	Giyim eşyası (kürk hariç)	12.390.853.810
151	Et, balık, sebze, meyve, katı ve sıvı yağlar	152.082.922	272	Demir-çelik dışındaki ana metal sanayi	9.820.058.389
142	Başka yerde sınıflandırılmamış madencilik ve taş ocakçılığı	149.032.511	271	Demir-çelik ana sanayi	7.890.403.842
172	Diğer tekstil ürünleri	113.657.021	11	Bitkisel ürünler; bostan, meyve ve sebze	5.398.039.352
12	Hayvancılık	112.845.836	343	Motorlu kara taşıtlarının motorlarıyla ilgili parça ve aksesuarları	5.349.550.874
181	Giyim eşyası (kürk hariç)	111.948.245	172	Diğer tekstil ürünleri	5.274.325.368
241	Ana kimyasal maddeler	52.696.414	151	Et, balık, sebze, meyve, katı ve sıvı yağlar	4.951.952.596
269	Başka yerde sınıflandırılmamış metalik olmayan mineraller	49.434.595	369	Başka yerde sınıflandırılmamış diğer ürünler	4.398.219.768
341	Motorlu kara taşıtları ve motorları	43.484.919	252	Plastik ürünleri	4.343.745.828

Kaynak: TÜİK (2016) verilerinden derlenmiştir.

Tablo 3

1980-2015 Yılları ISIC REV3 Düzey-3 Sınıflamasına Göre İthalat

1980 Yılı İthalat İlk 10 Fasıll			2015 Yılı İthalat İlk 10 Fasıll		
ISIC	ISIC adı	İthalat \$	ISIC	ISIC adı	İthalat \$
111	Ham petrol ve doğal gaz	2.952.247.221	241	Ana kimyasal maddeler	17.979.005.016
241	Ana kimyasal maddeler	936.441.977	341	Motorlu kara taşıtları ve motorları	14.048.978.006
232	Rafine edilmiş petrol ürünleri	909.406.400	271	Demir-çelik ana sanayi	11.394.368.030
271	Demir-çelik ana sanayi	378.692.225	232	Rafine edilmiş petrol ürünleri	10.920.766.906
292	Özel amaçlı makineler	334.738.540	272	Demir-çelik dışındaki ana metal sanayi	10.549.470.973
291	Genel amaçlı makineler	279.687.893	242	Diğer kimyasal ürünler	9.869.801.376
281	Metal yapı malzemeleri, tanklar, sarnıçlar ve buhar kazanları	192.901.887	291	Genel amaçlı makineler	9.695.039.439
242	Diğer kimyasal ürünler	188.038.515	292	Özel amaçlı makineler	8.798.795.329
251	Kauçuk ürünleri	140.413.748	11	Bitkisel ürünler; bostan, meyve ve sebze	6.655.508.803
154	Diğer gıda maddeleri	130.233.189	322	Radyo ve televizyon vericileri ile telefon, telgraf teçhizatı	5.856.704.476

Kaynak: TÜİK (2016) verilerinden derlenmiştir.

İthalata Dayalı İhracatın Riskli Yapısı: Dış Ticarete Sürdürülebilirliğin Türkiye İçin Analizi

Türkiye’de 1980-2015 yılları için ihracat verilerine bakıldığında, ihracat mallarında niteliksel bir dönüşümün kısmen yaşandığı görülmektedir. Nitelik gerektirmeyen ve katma değeri düşük olan emek-yoğun malların ihracatından kısmen daha nitelikli ve katma değeri yüksek sermaye-yoğun malların ihracatına yönelme görülmektedir. Dikkat çekici bir nokta olarak, 2015 yılı verileri karşılaştırıldığında aynı türden malların hem ithalatının hem de ihracatının genel olarak gerçekleştirildiği görülmektedir. İthalata ilişkin 1980-2015 yılları karşılaştırması yapıldığında petrol ve türev ürünlerinin ithalatı başta olmak üzere tüketimde bağımlılık derecesi yüksek ve reel sektörde temel üretime dönük aramaların ithalatının toplam ithalat içerisinde en yüksek işlem hacmine sahip fasılları oluşturduğu söylenebilmektedir.

Türkiye ekonomisi için dış ticarete ilişkin değinilmesi gereken bir nokta da ticari ilişki içerisinde olunan ülke ve ülke gruplarına ilişkindir. 1980 yılında yaklaşık 85 ülke ile ihracat ve ithalat ilişkisi içerisinde olan Türkiye’nin 2015 yılında ticaret yaptığı ülke sayısı küçük ada ülkeleri dahil olmak üzere 200’ün üzerine çıkmıştır. Ancak, tüm bu değişimlere karşın Türkiye’nin uzun yıllar boyunca temel ticaret partneri Avrupa ülkeleri olmuştur. Türkiye’nin toplam ticaret hacmi içerisinde temel ticaret ortakları bugün AB ülkeleri olarak sınıflandırılabilir Avrupa ülkeleridir. Bu ticaretin oranı ile birlikte ticarete konu olan fasıllar açısından da değerlendirildiğinde Türkiye ile AB arasında Türkiye için çok önemli olan bir ticaret ilişkisinin varlığını ifade etmek mümkündür.

Tablo 4

Türkiye’nin AB ile Dış Ticaretinin Toplam Dış Ticarete Oranı

Yıl	Ülke	AB’ye İhracat (milyon \$)	Toplam İhracat (milyon \$)	AB’ye İhracat / Toplam İhracat	AB’den İthalat (milyon \$)	Toplam İthalat	AB’den İthalat / Toplam İthalat
1980	AB-28	1.668	7.909	57,31	3.145	7.909	39,77
1985	AB-28	3.509	7.958	44,09	4.535	11.343	39,98
1990	AB-28	7.485	12.959	57,76	10.597	22.302	47,51
1995	AB-28	12.232	21.637	56,53	18.033	35.709	50,50
2000	AB-28	15.688	27.774	56,48	28.552	54.502	52,38
2005	AB-28	41.532	73.476	56,52	52.781	116.774	45,19
2010	AB-28	52.934	113.883	46,48	72.391	185.544	39,01
2015	AB-28	64.003	143.850	44,49	78.668	207.206	37,96

Kaynak: TÜİK (2016) verilerinden derlenmiştir.

Not: Veriler, ülkelerin Birliğe dahil olmadan önceki istatistiklerini de kapsamaktadır. Bu nedenle örneğin 1980’de Birliğe dahil 10 ülke olmasına karşın günümüzde birlik içinde yer almalarından hareketle halen üyeliği devam eden tüm ülkelerin üyelik öncesi istatistikleri de derlenmiştir.

1980 yılında AB-28 ülkelerine yapılan ihracatın toplam ihracat içerisindeki payı %57,31 düzeyinde iken 2015 yılında bu rakam %44,49 düzeyine gerilemiştir. İthalat verilerinde de bu oran 1980 yılında %39,77 düzeyinden 2015 yılında %37,96 düzeyi-

ne gerilemiştir. Burada, oransal olarak değerlendirme yapıldığında AB ülkelerinin Türkiye'nin dış ticaretindeki yerinin gerilediği gibi bir sonuç çıkartılabilir. Ancak bu yanıltıcı olabilir. Oransal olarak gerileme görülüyor olsa da işlem hacmi olarak bir artış söz konusudur. Bu gerileme, Türkiye'nin toplam dış ticarete paydaşlarının genişlemesi ve Asya-Pasifik ülkeleri, Afrika ve Latin Amerika ülkeleri gibi daha önceleri çok az ticari ilişki kurulan yahut hiç ticaret yapılmamış ülkelerle ticaretin başlaması ve/veya genişlemesinden kaynaklanmaktadır. Dolayısıyla, AB ülkeleri ile yapılan ticaretteki görece oransal bir gerileme, bu ülkelerin Türkiye için önemini azaldığını göstermemektedir.

Türkiye'de dış ticaretin detaylarına inildiğinde, ihracata konu olan malların üretilmesi için gerekli olan hammadde ve ara malların, ithalata konu fasıllar içerisinde önemli yer tuttuğu görülmektedir. Bu önemli bir noktadır. İhracat yapılabilmesi için üretimin ithal edilen mallara bağlı olması, dış ticaret kazançlarının önemli bir kısmının ithal girdilere bağlı olarak gerçekleştirilmesi anlamına gelmektedir. Böylece, aslında elde edilen ihracat gelirlerinin önemli bir kısmının yeniden ithalat yoluyla dışarıya aktarıldığı ortaya çıkmaktadır. Bu şekildeki bir dış ticaret yapısının varlığı, ihracata dayalı bir büyüme modeli için tehlikelidir. Sürdürülebilir olmayan bu durumun ortadan kaldırılabilmesi amacıyla genel ulusal dış ticaret politikasında neo-ithal ikameci bir politika izlenmeye başlanmıştır. Bu politika, son dönem kalkınma planlarında da kendini göstermektedir. Gerek bölgesel gerekse de genel kalkınma politikalarında, Türkiye'nin dışa bağımlılığını azaltmaya yönelik olarak, CİB açıklarının yükselmesine yol açan ve ithalatta önemli yer tutan ara malların ve hammadde mallarının ülke içerisinde üretilmesine yönelik destekler ve teşvikler (girdi tedarik stratejisi) çerçevesinde öne çıkarılmaktadır. Böylece, dış ticarete daha fazla gelir elde edilebilmesi ve dış ticaret kazançlarının ülke içerisinde kalmasına dönük bir politika izlendiği ortaya çıkmaktadır.

Örneğin, 2007-2013 yıllarını kapsayan Dokuzuncu Kalkınma Planı'nda Ödemeler Dengesi başlığı altında Türkiye'nin dış açıkları ve dışa bağımlılığı ile ilgili olarak açık bir şekilde ihracatın ithalata bağımlılığından bahsedilmektedir. Sanayi başlığı altında, katma değeri yüksek malların üretilmesi gerekliliği ve dışa bağımlılığı azaltacak politikalar uygulanmasına ilişkin açıklamalara yer verilmektedir. 2014-2018 yıllarını kapsayan Onuncu Kalkınma Planı'nda da benzer konulardan ve alınması gereken tedbirlerden bahsedilmektedir. Ara mal ve hammadde üretimi ve verimliliğine ilişkin bir gelişmenin olmasına karşın yetersizliğinden bahsedilen Onuncu Plan'da dış ticarete ilişkin temel amaç ve ilkeler başlıkları içerisinde ihracatın ithalata bağımlı yapısının sürdürülebilir olmadığından bahsedilerek, bu durumun mümkün olduğunca bağımlılığı azaltacak bir yapıya dönüştürüleceğinden bahsedilmektedir. Onuncu Plan'ın genel teması dışa açık bir ekonomi politikasında sürdürülebilir ihracatın ancak dışa bağımlılığı azaltacak politika tedbirleri ile sağlanabileceğidir. Çoğu başlık altında ve temel hedefler başlığı altında bu konu sürekli tekrar edilmektedir (Kalkınma Bakanlığı, 9.ve 10. Kalkınma Planları).

Çalışmada yapılacak olan ve çalışmanın kapsamına ilişkin genel konseptte bakılacak olursa; öncelikle çalışmanın içeriğine bağlı olarak alanda yapılmış olan uluslararası ve ulusal yayınların güncel bir taraması gerçekleştirilmiştir. Bu tarama sonucu elde edilen bulguların, çalışmada kullanılan verilerden hareketle elde edilecek sonuçlarla tutarlı olup olmadığı tartışılacaktır. Çalışmada, Güney Kıbrıs haricindeki AB ülkeleri ile Türkiye arasında gerçekleştirilen ticarete, ticaretin sermaye malı, aramal ve tüketim malı hacmine göre yorumlanarak değerlendirilmesi yapılacaktır. Buradaki temel amaç, Türkiye'nin ihracatındaki ithalat bağımlılığının ortaya konulmasıdır. Türkiye, aynı türden fasılların ticaretini gerçekleştirirken her defasında dış açığın daha da artmasına neden olan bir ticaret politikası izlemektedir. Bununla birlikte daha fazla tüketim malı ihracatı yaptıkça çok daha fazla oranda artan bir sermaye malı ve aramal ithalatı görülmektedir. Yapılan analizler sonucunda elde edilen bulgular çalışmanın üçüncü bölümündeki analiz tablolarının altında detaylandırılmaktadır. Bu durumun uzun vadede sürdürülebilir olup olmadığına yönelik değerlendirmeler çalışmanın sonuç kısmında ele alınmaktadır.

Literatür

İnançlı ve Konak (2011), Türkiye'de dış ticaretin en önemli kalemlerinden biri olan otomotiv sektörü üzerine yaptıkları çalışmalarında, otomotiv sektöründeki ihracatın önemli bir kısmının ithalata bağlı olarak yapıldığını, bu durumun ülke hedeflerine ulaşmada önemli bir engel teşkil ettiğini ifade etmişlerdir. Hem reel sektördeki bu bağımlılık neticesinde hem de kurlarda meydana gelen istikrarsızlığın istihdam, reel ücret ve benzeri makro alanlarda olumsuz sonuçlar ortaya çıkardığını ortaya koymuşlardır.

Akbaş ve Şentürk (2013), Türkiye'nin dış ticaretinde önemli payları bulunan 16 ülke verilerinden hareketle yaptıkları çalışmalarında, dış ticarete Türkiye'nin sermaye-yoğun mallara olan bağımlılığını test etmişlerdir. Dış ticarete bağımlılığın, ortaya çıkabilecek olan bir ekonomik kriz ve kur istikrarsızlıklarında ülke ekonomisine olumsuz bir yansımada bulunacağını ifade etmektedirler.

Şişman ve Bağcı (2014), Türkiye'de tekstil sektörü üzerine yapmış oldukları çalışmalarında, ekonomik büyüme hızı arttıkça dış ticaret açığının büyüdüğü ve bunun da en önemli nedeninin dış ticarete bağımlılığın yüksek olmasından kaynaklandığını ifade etmektedirler. Aynı zamanda, ortaya çıkan bu bağımlılık durumunun makroekonomik dengelere olumsuz yansıdığını ve özellikle işsizlikle ilgili sorunların ortaya çıkmasında dış ticaretteki bağımlılığın etkisi olduğunu ifade etmektedirler.

Balaylar (2011), Türkiye'deki reel döviz kuru, imalat sanayi ve istihdam arasındaki ilişkiyi analiz ettiği çalışmasında, Türkiye'de üretimin ve ihracatın ithalata bağımlılık oranlarının arttığını ve üretim artışlarının görece teknoloji yoğun alanlarda daha belirgin olduğunu ifade etmektedir. İmalat sanayiinde emek başına sermaye oranının arttığını ve dengenin sermaye lehine bozulduğunu ifade eden yazar, imalat

sanayiinde döviz cinsinden borçlanmanın ithal girdiye olan bağımlılığı yükselttiğini ortaya koymaktadır.

Özmen (2014), yaptığı çalışmasında, Türkiye’de imalat sanayi üretimi için, çoğunlukla düşük teknoloji gerektiren malların üretiminin gerçekleştiği ve ileri teknoloji gerektiren malların üretiminde dış açık verildiğini ifade etmektedir. Aynı zamanda, ihracat yapmak için kullanılan ithal girdilerin hesabının net olarak verilmemesinden dolayı aslında ihracat rakamının belirlenenden daha az olması gerektiğini ve bunun bir çifte sayım hatası olarak kabul edilmesi gerektiğini belirtmektedir. Diğer bir dikkat çekici nokta olarak, ithalatın yurtiçi gelir esnekliğinin ihracatın yurt dışı gelir esnekliğinden daha yüksek olması nedeniyle gelir artışının dış ticaret açığını artırdığını ifade etmektedir.

Ersungur, Ekinci ve Takım (2011), Türkiye’de 2002 verilerinden hareketle yapmış oldukları girdi-çıkıtı analizi sonucunda, Türkiye’nin çoğunlukla bilgi ve teknoloji içeren ürünler ile enerji ithalatına bağımlılığı yüksek bir üretim sürecinde olduğunu belirtmektedirler. Uzun dönemde alternatif enerji kaynaklarının ortaya konulması ve ileri teknoloji üretimine geçilmesi ile bu bağımlılığı azaltabilecek durumdadır ancak kısa dönemde bu bağımlılığın devamlılık arz edeceğini ifade etmişlerdir.

Lee, Chen ve San (2010), 1981-2008 yılları arasındaki ihracat, ithalat ve milli gelir verilerinden hareketle Çin üzerine yapmış oldukları çalışmalarında, milli gelirden meydana gelen değişimlerle dış ticaret verileri arasında kısa ve uzun dönemli anlamlı bir ilişkinin varlığını test etmişlerdir. Milli gelir ile dış ticaret ve milli gelir ile ihracat arasında kısa ve uzun dönemde anlamlı bir ilişki mevcutken, her iki dönemde de uzun dönemde ithalat ile milli gelir arasında bir ilişkinin varlığı ortaya konulamamıştır.

Tatlıcı ve Kızıltan (2011), 1994-2007 yıllarını kapsayan verilerden hareketle Türkiye’nin 46 ülke ile dış ticaretinin analizini yaptıkları çalışmalarında, Türkiye’nin dış ticarete ithalata bağımlılığının yüksek olduğunu ifade etmektedirler. Türkiye’nin dış ticaretinde milli gelir, nüfus ve mesafe yakınlığı (uzaklığı) gibi etkenlerin Gravity modeli ile analizinin yapıldığı çalışmada milli geliri yüksek olan ülkelere daha fazla ihracat yapma imkanının olduğu ortaya konulmaktadır. Nüfus değişkeninin dış ticarete etkili olmadığı aynı şekilde ithalat bağımlılığı yüksek olduğu için mesafe değişkeninin de dış ticarete etkili olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Chuang (2002), az gelişmiş ülkeler için dış ticaretin hızlı ekonomik büyümenin sağlanması açısından önemli olduğunu ifade etmektedir. Dış ticarete açık bir ekonomide, açıklığın üretim sürecine yönelik öğrenmeye imkan sağladığını ve ticaretin, teknoloji ve bilgi ağırlıklı üretim sürecinde ülkeler arasında yaparak öğrenmeyi mümkün kıldığını belirtmektedir.

Alam (2003), Meksika 1959-1990 yılları için ve Brezilya 1955-1990 için yaptığı çalışmasında literatürdeki bulguların tersine sonuçlar elde etmiştir. Hammaddeler mal ihracatındaki artışın sermaye malı ithalatını artırdığını, her iki ülke için de ham-

madde-ara mal ihracatı ile teknolojik yayılma ve verimlilik arasında destekleyici bulgulara ulaşamadığını ifade etmektedir.

Inotai (2013), Bulgaristan üzerine yapmış olduğu çalışmada, ihracata dayalı büyümenin sürdürülebilirliği ve ekonomiye olan etkilerini analiz etmiştir. Bulgaristan'ın AB ülkeleri ve ABD ile yapmış olduğu ticaretten ve doğrudan yatırımların etkisinden hareketle yaptığı çalışmada, küçük ülkelerin dış ticarete kırılğan bir yapısının olmasına rağmen sonuçta total olarak dışa açıklıktan olumlu etkilendiği sonucunu ortaya koymuştur.

Hong (1993), Güney Kore üzerine yaptığı çalışmada, Güney Kore'nin dışa açık ekonomik yapıyı benimseyerek büyümesinin temelleri üzerinde durmaktadır. Dışa açık ve doğrudan yabancı yatırım çeken ülkenin hızlı gelişmesinde, katma değer oluşturan yüksek teknolojiye dayalı üretimin önemli bir yer tuttuğunu ifade eden yazar işgücü verimliliği, yeni üretim tekniklerinin teknolojiye adapte edilmesi ve ekonomi politikalarındaki destekleyici yapının ekonomik büyüme ve kalkınmadaki önemini ortaya koymuştur.

Fujita ve James (1990), çalışmada, ihracatın emek yoğun sektörlerde önemli bir üretim artışına neden olduğu, imalat sanayisindeki gelişmenin de ekonomide belirli ölçüde bir genişlemeye neden olduğunu ifade etmişlerdir.

Pernia ve Legazkue (2015), 2003-2013 yılları arası verileri kullanarak İspanya'da ihracat, ekonomik büyüme ve girişimcilik arasındaki ilişkiyi analiz ettikleri çalışmada, değişkenler arasında eş yönlü güçlü ilişki olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Jin ve Jin (2015), çalışmalarında, Kore'de ekonomik büyüme ile ihracat arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Zaman serisi analizi ile yapılan test sonucunda, ihracat yoğunluklu ekonomik yapıya sahip olan Kore'de ihracat artışı ile ekonomik büyüme arasında anlamlılık derecesi yüksek bir ilişki bulunmadığı sonucuna ulaşmışlardır. İhracattaki artışın ekonomik büyüme üzerindeki etkisi oldukça düşük ve anlamlı değilken ekonomik büyümeden ihracata doğru olan ilişkide anlamlı bir sonuç ortaya çıkmamaktadır.

Veriler ve Metodoloji

İkinci Dünya Savaşı sonrası dünyasında oluşturulan yeni ekonomik dünya düzeni ve buna bağlı olarak geliştirilen ekonomik büyüme ve kalkınma yaklaşımlarında dış ticaret konusu önemli bir alan kaplamaktadır. Dış ticaretin üretim artırıcı, pazar çeşitlendirici ve buna bağlı olarak tüketimi teşvik eden birçok farklı yönü söz konusudur. Literatürde, dış ticaretin, ekonomik büyüme ve kalkınmayı hızlandırdığına yönelik çok sayıda teorik ve ampirik çalışma mevcuttur. Ancak, dış ticaretin, katma değeri ileri teknoloji yoğun üretim yapan ülkeler lehine ve gelişmekte olan ve az gelişmiş ülkeler aleyhine bir seyrinin olduğunu ortaya koyan çalışmalar da mevcuttur. Özellikle, dış ticarete ihracatın ithalata bağlı bir yapıda olması, uzun vadede ihracatçı ülke

için sürdürülebilirlik ve dış ticaret açığı ağırlıklı cari açık sorunu yaşamasına, kurlarda meydana gelen istikrarsızlıkların kırılğan bir ekonomi yapısının ortaya çıkmasına neden olacağı yönünde kötümser yaklaşımlar söz konusudur.

Elbetteki bu tartışmalar içerisinde Türkiye için de bu türden dış ticaret avantajlarından ve kırılğan ekonomik yapıdan bahsetmek mümkündür. Türkiye, 1980 sonrasında ithal ikame politikalarından ayrılarak ihracata yönelik ekonomik büyüme ve kalkınma politikasını benimsemiştir. Ancak, uzun vadede dış ticaret hacminin artması ve ihracatın artması tek başına gelişme göstergesi olmamaktadır. İhracattaki artışın her defasında ithalattaki artışın altında kalması, uzun vadede bir sürdürülebilirlik sorunu ortaya çıkması endişesini beraberinde getirmiştir. 2000'li yılların başından itibaren bu durumun bir sorun olarak algılanması, kalkınma planlarına da yansıyan şekli ile yeniden dışa bağımlılığı azaltmaya yönelik neo-ithal ikame politikalarına ağırlık verilmesi gerekliliğini ortaya çıkarmıştır. Özellikle, dış ticarete bağımlılık derecesi yüksek olan malların ve dış açığın yükselmesine neden olan fasılların yerli üretimle ikame edilmesine yönelik teşvik politikaları ağırlık kazanmaya başlamıştır.

Çalışmada, Türkiye'nin en yoğun dış ticaret ilişkisi içerisinde olduğu AB ülkeleri ile yapmış olduğu ticareten yola çıkarak bir analiz yapılmıştır. Çalışmaya konu olan veriler, dış ticaret hacmi, toplam ihracat ve ithalat, sermaye malı, hammadde (aromal) ve tüketim malı ithalatı ve ihracatına ilişkin verilerdir. 2000-2015 yılları arasında kapsayan yıllık veriler AB-28 ülkesini kapsamaktadır. Ancak, 2005 yılı sonrasında ayrıştırılmış olan Belçika ve Lüksemburg verileri birleştirilmiş, sağlıklı seri verilerine ulaşılamamış olan Kıbrıs (Güney Kıbrıs Rum Yönetimi) verileri modele dahil edilmemiştir. Dolayısı ile 26 ülkenin 16 yıllık verileri ile bir panel veri analizi gerçekleştirilmiştir.

Tablo 5

Ülkeler

No	Ülkeler	No	Ülkeler	No	Ülkeler
1	Almanya	10	Hırvatistan	19	Macaristan
2	Avusturya	11	Hollanda	20	Malta
3	Belçika + Lüksemburg	12	İngiltere	21	Polonya
4	Bulgaristan	13	İrlanda	22	Portekiz
5	Çek Cumhuriyeti	14	İspanya	23	Romanya
6	Danimarka	15	İsveç	24	Slovakya
7	Estonya	16	İtalya	25	Slovenya
8	Finlandiya	17	Letonya	26	Yunanistan
9	Fransa	18	Litvanya		

Bulgular ve Sonuçlar

Çalışmada kullanılan veriler, Türkiye ile AB ülkeleri arasındaki dış ticaret verileridir. TÜİK istatistiklerinden derlenen veriler Dolar cinsinden nominal verilerdir. Bu veriler öncelikle ham olarak derlenmiş, sonrasında ABD Doları cinsinden tüketici fiyat endeksine ile deflate edilerek logaritmik forma dönüştürülmüştür. Verilerin analizi Eviews 9 programı ile gerçekleştirilmiştir. Öncelikle analize konu olan verilerde değişkenlerin sahte regresyon sorunu olup olmadığını tespiti için durağanlık testi yapılmıştır. Serilerin durağanlıkları Levin, Lin & Chu, Im, Peseran&Shin ve ADF-Fisher testleri ile sınanmıştır. Sonuçları aşağıdaki tabloda gösterilmiştir;

Tablo 6

Birim Kök Testi Sonuçları

Değişken		Levin, Lin & Chu		Im, Peseran&Shin		ADF-Fisher	
		t-istatistiği	prob.	t-istatistiği	prob.	t-istatistiği	prob.
Tüketim Mali İhracatı	Birinci Fark	-10.1936	0.0000	-6.65330	0.0000	133.468	0.0000
Toplam İthalat	Birinci Fark	-14.6061	0.0000	-12.4286	0.0000	231.714	0.0000
Toplam İhracat	Birinci Fark	-11.9327	0.0000	-7.40521	0.0000	149.709	0.0000
Sermaye (aramal) İthalatı	Birinci Fark	-20.1493	0.0000	-17.7660	0.0000	304.624	0.0000
Hammadde (aramal) İthalatı	Birinci Fark	-14.1471	0.0000	-10.9982	0.0000	204.971	0.0000

Panel Birim Kök Testinde değişkenler için Schwarz Bilgi Kriterleri ve otomatik gecikme uzunluğu kullanılmıştır.

Birim kök testi sonuçlarına bakıldığında, değişkenlerin birinci farkları alınarak yapılan durağanlık testinde değişkenlerin tümünün her üç test sonuçlarına göre $I(1)$ 'de durağan olduğu görülmüştür. Değişkenlerin birinci farklarının alınması sonucu durağan hale gelmesi, değişkenlere eş-bütünleşme testinin yapılabilmesini mümkün kılmaktadır.

Eş-bütünleşme testi, seriler arasında uzun dönemde karşılık bir ilişkinin varlığının test edilmesi için kullanılmaktadır. Çalışmada, panel eş-bütünleşme analizi için çoğunlukla kullanılmakta olan Pedroni ve Kao panel eş-bütünleşme testleri kullanılmıştır. Değişkenler yönelik uygun gecikme uzunluklarının hesaplanmasında Schwarz Info Criterion esas alınmıştır. Gecikme uzunluğu otomatik olarak belirlenmiştir. Eş-bütünleşme test sonuçları aşağıdaki tabloda gösterilmiştir;

Tablo 7

Eş-bütünleşme Testi Sonuçları

Pedroni Eş-bütünleşme Testi Sonuçları				
	t-istatistiği	Prob.	Ağırlıklandırılmış t-istatistiği	Prob.
Panel v	-3.071788	0.9989	-2.015172	0.9781
Panel rho	3.970216	1.0000	3.113755	0.9991
Panel PP	-2.742180	0.0031	-2.412304	0.0079
Panel ADF	-6.649147	0.0000	-4.377103	0.0000
Grouprho	5.258400	1.0000		
Group PP	-2.909113	0.0018		
Group ADF	-3.356357	0.0004		
Kao Eş-bütünleşme Testi Sonuçları				
Kao ADF	-9.504223	0.0000		

Pedroni panel eş-bütünleşme testi sonuçlarında toplam 11 çıktı değeri yer almaktadır. H_0 hipotezi değişkenler arasında eş-bütünleşme yoktur şeklinde iken alternatif hipotez değişkenler arasında eş-bütünleşme vardır şeklindedir. Toplam 11 sonuç değerinden 6 tanesi %5 anlamlılık seviyesine göre anlamlı çıkarken 5 tanesi %5 anlam seviyesine göre anlamlı değildir. Buradan hareketle, toplam ihracat, toplam ithalat, tüketim malı ihracatı, sermaye malı ithalatı ve hammadde (aramal) ithalatı değişkenleri arasında birlikte hareket söz konusudur ve yapılan eş-bütünleşme testi sonuçları, değişkenler arasında uzun dönemli bir ilişki olduğunu göstermektedir. Kao panel eş-bütünleşme testi sonuçları da %5 anlamlılık seviyesine göre anlamlı çıkmıştır ve Pedroni testi sonuçlarını desteklemektedir.

Değişkenler arasında uzun dönemli bir ilişkinin varlığı tespit edildikten sonra dengeden sapmanın ne kadarlık bir oranının bir sonraki dönem dengeye geleceğini gösteren hata teriminin tespit edilmesi gerekmektedir. Uzun dönemdeki bu sapmanın tespit edilmesi için kurulmuş olan regresyon denklemi sonuçları Tüketim Malı İhracatı bağımlı değişken olarak kabul edilerek %5 ve %1 anlamlılık düzeylerine göre aşağıdaki gibi ortaya konulmuştur. H_0 hipotezi reddedilmiş alternatif hipotez kabul edilmiştir. Değişkenlerin açıklama derecesi R^2 değeri (0.905419) oldukça yüksektir.

Tablo 8

Hata Düzeltme Modeli (Tüketim Malı İhracatı)

Variable	Coefficient	Std.Error	t-Statistic	Prob.
Sermaye Malı İthalatı	-0.015234	0.031870	-0.478020	0.6329
İhracat	0.874314	0.036259	24.11292	0.0000
İthalat	0.530187	0.173963	3.047697	0.0025
Hammadde (aramal) İthalatı	-0.387282	0.148014	-2.616520	0.0092
C	-0.431003	0.172849	-2.493523	0.0130
@Trend	-0.005247	0.002357	-2.226075	0.0266
Bağımlı Değişken: Tüketim Malı İhracatı Örnek: 2000-2015 Gözlem: 416				
R2: 0.905419DW: 0.262623 F İstatistiği: 784.9798 Prob (F-istatistiği): 0.000000				

Durağan değişkenlerle kurulan denklemde hata düzeltme modelinde değişkenlerin bir gecikmeli hali eklenir. Hata terimlerinin düzeyde durağan olması gerekmektedir. Değişkenler arasında uzun dönemli ilişkinin varlığının test edilmesinden sonra, dengeden sapmanın olup-olmadığının sorgulanması için hata düzeltme modeli kullanılmaktadır.

Tablo 9

Hata Düzeltme Modeli (Tüketim Malı İhracatı)

Variable	Coefficient	Std.Error	t-Statistic	Prob.
Sermaye Malı İthalatı	-0.057521	0.016144	-3.563114	0.0004
Toplam İhracat	0.916002	0.047474	19.29477	0.0000
Toplam İthalat	0.073293	0.098265	0.745874	0.4562
Hammadde (aramal) İthalatı	0.002081	0.088616	0.023488	0.9813
Hata Terimleri ECM(-1)	-0.130844	0.022874	-5.720218	0.0000
C	0.002679	0.005112	0.524078	0.6005
R2: 0.563174 DW: 2.130925 F İstatistiği: 99.01356 Prob (F-istatistiği): 0.0000				

Bağımlı değişken Tüketim Malı İhracatı ve bağımsız değişkenler Sermaye Malı İthalatı, Toplam İhracat, Toplam İthalat, Hammadde (aramal) İthalatı değişkenleridir. Hata düzeltme modelinde hata teriminin sonucu -1 ile 0 arasında bir değer almalıdır. Analizde hata terimi katsayısı -0.130844 olarak bulunmuştur. Önceki yıl dengede ortaya çıkan bir birimlik sapmanın yaklaşık %13'ü bir sonraki dönem düzeltilmektedir. Hata düzeltme modelinde değişkenlerin olasılık değerleri anlamlı çıkmıştır. H_0 hipotezi reddedilirken alternatif hipotez kabul edilmektedir.

Çalışmada, değişkenler arasındaki nedenselliğin analiz edilmesi için Granger Nedensellik Testi yapılmıştır. Gecikme uzunluğu 6 olarak belirlenmiştir. Gecikme uzunluğunun belirlenmesi ve test sonuçları aşağıdaki tabloda gösterilmiştir;

Tablo 10

Gecikme Uzunluğunun Belirlenmesi

ag	LogL	LR	FPE	AIC	SC	HQ
0	-13.66117	NA	7.94e-07	0.143547	0.212022	0.171075
1	1263.804	2495.970	5.20e-11	-9.490799	-9.079951	-9.325633
2	1337.635	141.4150	3.57e-11	-9.866423	-9.113202*	-9.563618
3	1375.131	70.37670	3.25e-11	-9.962545	-8.866950	-9.522101
4	1437.295	114.2862	2.44e-11	-10.24842	-8.810454	-9.670340*
5	1478.071	73.39680	2.17e-11	-10.36978	-8.589435	-9.654055
6	1518.546	71.29882*	1.93e-11*	-10.48882*	-8.366102	-9.635457

Sample: 2000-2015 Included observations: 260

Gecikme uzunluğunun belirlenmesinden sonra son olarak Granger Nedensellik Testi yapılmıştır. Test sonuçları ve değişkenler arasındaki ilişkinin yorumlanması yardımcı olacak veriler aşağıdaki gibidir;

Tablo 11

Granger Nedensellik Testi Sonuçları

Sonuçlar	Chi-sq	df	Prob.
Sermaye Mali İthalatı, Tüketim Mali İhracatının Granger nedenidir	37.30619	6	0.0000
Tüketim Mali İhracatı, Sermaye Mali İthalatı Granger nedenidir	39.54340	6	0.0000
Sermaye Mali İthalatı, Toplam İhracatın Granger nedenidir	19.14359	6	0.0039
Toplam İhracat, Sermaye Mali İthalatının Granger nedenidir	26.52704	6	0.0002
Sermaye Mali İthalatı, Toplam İthalatın Granger nedeni değildir	7.732753	6	0.2583
Toplam İthalat, Sermaye Mali İthalatının Granger nedeni değildir	3.829093	6	0.6998
Sermaye Mali İthalatı, Hammadde (aramal) İthalatının Granger nedeni değildir	8.103560	6	0.2306
Hammadde (aramal) İthalatı, Sermaye Mali İthalatının Granger nedeni değildir	5.087584	6	0.5326
Tüketim Mali İhracatı, Toplam İthalatın Granger nedenidir	20.38253	6	0.0024
Toplam İthalat, Tüketim Mali İhracatının Granger nedeni değildir	12.50519	6	0.0516
Tüketim Mali İhracatı, Hammadde (aramal) İthalatının Granger nedenidir	29.41115	6	0.0001
Hammadde (aramal) İthalatı, Tüketim Mali İhracatının Granger nedeni değildir	5.538828	6	0.4768
Tüketim Mali İhracatı, Toplam İhracatın Granger nedeni değildir	12.26400	6	0.0563
Toplam İhracat, Tüketim Mali İhracatının Granger nedenidir	39.58793	6	0.0000
Toplam İhracat, Toplam İthalatın Granger nedenidir	18.41063	6	0.0053
Toplam İthalat, Toplam İhracatın Granger nedeni değildir	2.336290	6	0.8863
Toplam İhracat, Hammadde (aramal) İthalatının Granger nedenidir	19.41476	6	0.0035
Hammadde (aramal) İthalatı, Toplam İhracatın Granger nedeni değildir	2.110860	6	0.9092
Toplam İthalat, Hammadde (aramal) İthalatının Granger nedeni değildir	6.339165	6	0.3863
Hammadde (aramal) İthalatı, Toplam İthalatın Granger nedeni değildir	4.681469	6	0.5853

Tablo sonuçlarına göre bakıldığında, sermaye malı ithalatı ile tüketim malı ihracatı arasında çift yönlü nedenselliğin olduğu görülmektedir. Aynı şekilde sermaye malı ithalatı ile toplam ihracat arasında da çift yönlü nedenselliğin olduğu ortaya konulmuştur. Bununla birlikte, sermaye malı ithalatı ile toplam ithalat arasında ve sermaye malı ithalatı ile hammadde (aramal) ithalatı arasında anlamlı bir ilişki görülmemektedir. Tüketim malı ihracatı ile toplam ithalat arasında; tüketim malı ihracatından toplam ithalata doğru ve tüketim malı ihracatından hammadde (aramal) ithalatına doğru tek yönlü bir ilişki vardır. Tüketim malı ihracatı ile hammadde (aramal) ithalatı arasındaki ilişkiye bakıldığında ise beklendiği üzere, tüketim malı ihracatı hammadde (aramal) ithalatının nedeni iken aramal ithalatı tüketim malı ihracatının bir nedeni değildir. Toplam ithalat ile hammadde (aramal) ithalatı arasında bir nedensellik ilişkisi yoktur. Toplam ithalat ile toplam ihracat arasındaki ilişkiye bakıldığında da toplam ihracat ile toplam ithalat arasında ihracattan ithalata doğru tek yönlü bir nedenselliğin olduğu buna karşın toplam ithalattan toplam ihracata doğru bir nedenselliğin olmadığı görülmektedir.

Sonuç ve Değerlendirme

Türkiye ekonomisi, 1980 öncesi uygulamış olduğu ithal ikame politikasını değiştirerek dünyaya mal-hizmet ve sermaye alanında entegre olmayı amaçladığı dışa açık ticaret politikasını sürdürmekle birlikte, özellikle son 10 yıllık dönemde neo-ithal ikame politikasına geçiş yapmaktadır. Dış ticarete önemli bir gelişme kaydedilmiş olsa da nominal değerlerin yükselmesi Türkiye'nin ciddi bir dış açık problemini yaşamasına engel olamamaktadır. Bunda en büyük etken ihracatın ithalata bağımlı olması, dış ticarete ikame edilebilir malların ihraç edilip ikamesi düşük zorunlu malların ithal edilmesi ve Türkiye'nin dış ticareti içindeki payında oransal bir azalma olsa da temelde ticaret partneri olarak AB ülkelerinin önemli bir yer tutmasıdır.

Temel ticaret partnerlerinde ekonomik çalkantı yaşayan bir Türkiye'nin, her 100 birimlik bir daralmanda 45 birimlik bir daralma yansıması yaşaması riski, kur riski, siyasi dalgalanmaların getirdiği riskler gibi önemli kırılğanlıklarla karşı karşıya kalması kaçınılmaz olacaktır. Son dönem kalkınma planlarında da yer verildiği üzere, ithalattaki bu bağımlılığı azaltıcı ve dış ticaret açığı ile birlikte cari açık sorununu azaltıcı politikalara öncelik verilmesi amaçlanmaktadır. Çalışmada, AB ülkeleri ile gerçekleştirilen dış ticaret verilerinden hareketle yapılan analizler sonucunda bu kırılğanlığın varlığı ortaya konulmaktadır. Hammadde (aramal), sermaye malı, tüketim malı ve toplam dış ticaret verilerinden hareketle yapılan testler sonucunda, AB üye ülkeleri ile Türkiye arasında 2000-2015 yılları arası için yapılan analizler, Türkiye'nin uluslararası ticarete halen istenen düzeyde olmadığı göstermektedir. Özellikle, tüketim malı ihracatının (toplam ihracata oranı %45 civarı), toplam ithalata ve ara malları ithalatına bağımlılığı yüksektir. Hızlı ekonomik büyümenin olduğu dönemlerde ihracat artışı ithalat artışını körükleyerek dış ticaret açığı ve cari açığı artırmaktadır. Bu kırılğanlığın ve olumsuz sonuçların ortadan kaldırılabilmesi için kalkınma planlarında amaçlanan hedeflere yönelik daha ciddi tedbirlerin alınması gerekmektedir.

Kaynakça

- Akbaş, Y.E. ve Şentürk, M. (2013). "Türkiye'nin İthalat ve İhracat Bağımlılığı: Seçilmiş Ülke Örnekleri Üzerine Ampirik Bir Uygulama," Ege Akademik Bakış, C:13, S:2, Nisan 2013, ss:195-208.
- Alam, M.I. (2003). "Manufactured Exports, Capital Good Imports and Economic Growth: Experience of Mexico and Brazil," International Economic Journal, 17:4, ss:85-105.
- Balaylar, N.A. (2011). "Reel Döviz Kuru İstihdam İlişkisi: Türkiye İmalat Sanayii Örneği," Sosyoe-konomi, Temmuz-Aralık, 2011-2, ss:137-160.
- Chuang, Y.C. (2002). "The Trade-Induced Learning Effect on Growth: Cross-Country Evidence," The Journal of Development Studies, 39:2, ss:137-154.
- Ersungur, M., Ekinci, D. ve Takım A. (2011). "Türkiye Ekonomisinde İthalata Bağımlılıktaki Değişme: Girdi-çıkıtı Yaklaşımıyla Bir Uygulama," Atatürk Üniversitesi İİBF Dergisi, 10. Ekonometri ve İstatistik Sempozyumu Özel Sayısı, ss:1-11.
- Fujita, N. ve James, W.E. (1990). "Export Oriented Growth of Output and Employment in Taiwan and Korea 1973/74-1983/84," Weltwirtschaftliches Archiv, Vol:26, Issue:4, pp:737-753.
- Hong, W. (1993). "Export-Oriented Growth and Equity in Korea, National Bureau of Economic Research," Vol ISBN:0-226-38668-6, http://www.nber.org/books/ito_93-2 (Erişim:15.06.2016).
- Inotai, A. (2013). "Sustainable Growth Based on Export Oriented Economic Strategy, The Bulgarian Case in an International Comparison," Economic Policy Institute, April, 2013.
- İnançlı, S. ve Konak A. (2011). "Türkiye'de İhracatın İthalata Bağımlılığı: Otomotiv Sektörü," *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi*, Ekim 2011, 6 (2), ss:343-362.
- Jin, O.S. ve Jin J.C. (2015). "Is the Export-led Growth Hypothesis Valid for an Export Oriented Economy? Korean Experience," Applied Economics and Finance, Vol:2, No:4, November 2015, pp:103-114.
- Kalkınma Bakanlığı. (2006), Dokuzuncu Kalkınma Planı: 2007-2013, 01.07.2006 Tarih ve 26215 Sayılı Resmi Gazete, Ankara.
- Kalkınma Bakanlığı. (2013). Onuncu Kalkınma Planı: 2014-2018), Karar no:1041, Karar Tarihi:02.07.2013, Ankara.
- Lee, Y., Chen, Z. ve San, C. (2010). "Research on the Relationship between Foreign Trade and the GDP Growth of East China-Empirical Analysis Based on Causality," Modern Economy, 2010, 1, ss:118-124.
- Özmen, E. (2016). "Reel Döviz Kuru ve Türkiye Dış Ticaret Dinamikleri," ERC Working Papers in Economics 14/12, November 2014, ss:1-138.
- Pernia,J.L.G. ve Legazkue, I.P. (2015). "Export Oriented Entrepreneurship and Regional Economic Growth, Small Business Economics, Vol:45, Issue:3, pp:505-522.
- Şişman, M. ve Bağcı, E. (2014). "Türkiye Tekstil ve Hazır Giyim Sektöründe İthalat Bağımlılığı," Marmara Üniversitesi İİBF Dergisi, C:36, S:1, ss:29-53.
- Tatlıcı, Ö. ve Kızıltan, A. (2011), "Çekim Modeli: Türkiye'nin İhracatı Üzerine Bir Uygulama," Atatürk Üniversitesi İİBF Dergisi, 10. Ekonometri ve İstatistik Sempozyumu Özel Sayısı, ss:287-299.

İthalata Dayalı İhracatın Riskli Yapısı: Dış Ticarete Sürdürülebilirliğin Türkiye İçin Analizi

TÜİK; (2016), Türkiye İstatistik Kurumu Dış Ticaret Verileri, <https://biruni.tuik.gov.tr/disticaretapp/disticaret.zul?param1=0¶m2=0&sitcrev=0&isicrev=0&sayac=5801>, (erişim:21.05.2016).

TÜİK, (2016), Türkiye İstatistik Kurumu ISIC REV 3 Sınıflamasına Göre Dış Ticaret, <https://biruni.tuik.gov.tr/disticaretapp/disticaret.zul?param1=2¶m2=0&sitcrev=0&isicrev=3&sayac=5804>, (erişim:21.05.2016).

